

Tornar a **començar** després de 24 anys

La vida de Batasuna ha estat plena de daltabaixos. Poc abans de complir els seus primers vint-i-cinc anys de vida la formació abertzale ha estat il·legalitzada. Darrere queden alguns canvis de nom, grans èxits electorals, la prohibició dels seus òrgans d'expressió i, fins i tot, la participació en el Govern basc. Al capdavant, vint-i-quatre anys plens d'història.

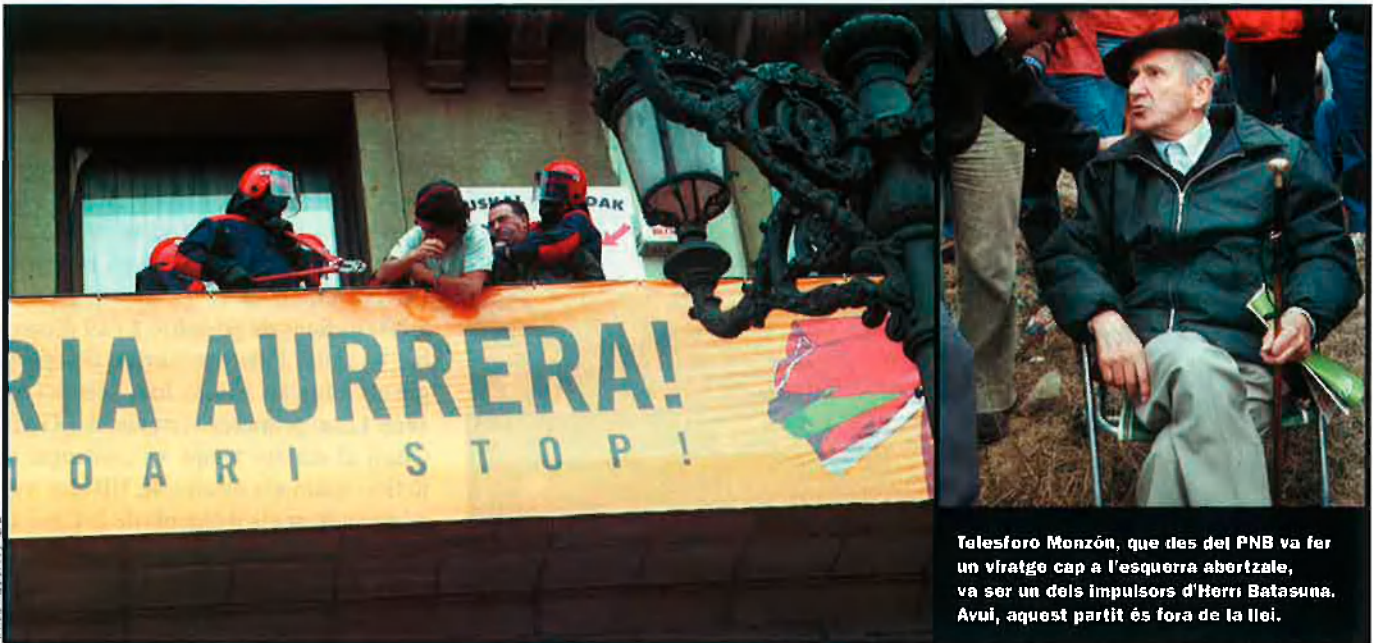
La suspensió de les activitats de Batasuna ordenada pel jutge de l'Audiència Nacional Baltasar Garzón s'ha produït quan estaven a punt de complir-se 25 anys des de la constitució de la Mesa d'Alsasua el 1978, que va ser l'embrió d'Herri Batasuna. Dos anys abans s'havia elaborat la denominada "Alternativa KAS", una proposta unitària de les organitzacions que en aquell moment componien l'esquerra abertzale. Entre aquestes hi havia les dues branques d'ETA, la militar (m) i la politicomilitar (pm), partits de tall socialista i el sindicat LAB (Comissions Obreres Patriòtiques). Més tard, ETA militar reescriuria els vuit punts de l'Alternativa per agrupar-los en cinc.

El text original demanava, entre altres coses, l'amnistia total per als presos, el reconeixement de la sobirania nacional d'Euskadi, l'establiment d'un règim autònom per als quatre territoris bascos sota administració espanyola i la dissolució dels organismes policials de l'època. A l'any següent, es va despenalitzar l'ús de la *ikurriña* i, poc després, amb vista a les primeres eleccions generals que s'anaven a celebrar al juny, es va invitar totes les forces polítiques a unes trobades a Txiberta, nom del camp de golf de Biarritz, al País Basc francès, per iniciativa de l'històric dirigent nacionalista Telesforo Monzón, amb la intenció d'estudiar i debatre els cinc punts en què havia quedat resumida l'Alternativa KAS (Coordinadora Abertzale Socialista). En la reunió van prendre part totes les organitzacions, excepte PSOE i PCE, incloses les dues branques d'ETA. Després de cinc reunions mantingudes des de començaments del 1977, no es va aconseguir cap acord. Alguns dels presents condicionaven la seua participació

en les eleccions a la consecució de l'amnistia; altres, com el PNB, van optar per una via més possibilista i van anunciar que prendrien part en la cita electoral convocada per Adolfo Suárez. Les mobilitzacions en favor de l'amnistia es van cobrar la vida de set ciutadans bascos i el 22 de maig el Govern espanyol va anunciar l'alliberament dels presos polítics i el desterrament a l'estranger d'alguns dels més coneguts. Així, ETA pm i EIA (Partit per a la Revolució Basca), que seria el germen d'Euskadiko Ezkerra, van decidir que era adequat presentar-se a les eleccions.

Unificar l'esquerra abertzale.

Després d'aquella decisió, nombroses organitzacions d'esquerra i abertzales van començar a reunir-se periòdicament amb l'objectiu d'unir forces i crear una nova força política. Després d'acordar uns mínims, el 24 d'octubre es va formar la Mesa d'Alsasua, després d'una reunió de cinc partits en aquesta localitat navarresa. El fòrum de trobada va reunir HASI (Partit Socialista Revolucionari Popular), ESB (Convergència Socialista Basca), LAIA (Partit Revolucionari dels Treballadors Patriòtics), la històrica formació ANV (Acció Nacionalista Basca) i EIA, encara que aquesta última se'n va despenjar prompte. El 27 d'abril del 1978 les quatre formacions que participaven en la Mesa van crear Herri Batasuna, la Unitat Popular. L'acte de presentació de la coalició es va realitzar a Alsasua. Les bases ideològiques de HB eren les recollides en l'Alternativa KAS. El 19 d'octubre els partits impulsors d'Herri Batasuna van organitzar un gran acte polític a la localitat guipuscoana de Bergara per presentar públicament la seua junta de suport.

Telesforo Monzón, que des del PNB va fer un viratge cap a l'esquerra abertzale, va ser un dels impulsors d'Herri Batasuna. Avui, aquest partit és fora de la llei.

Entre els seus promotors destacaven persones com Telesforo Monzón, destacat membre del PNB durant l'etapa republicana i primer conseller d'Interior del Govern basc; Jon Idigoras; el mític porter de l'Athlètic de Bilbao José Ángel Iribar; Patxi Zabaleta; o Francisco Letamendia "Ortzi".

Després del sorgiment d'Herri Batasuna, la persistència de la violència d'ETA va eixamplar les divergències entre el PNB i l'esquerra abertzale. El 28 d'octubre del 1978, el PNB va cridar a una manifestació a Bilbao contra el terrorisme i HB va convocar la seua primera mobilització per a aquell mateix dia sota el lema ("En favor dels *gudaris* d'ahir i d'avui"). La doble convocatòria es va saldar amb incidents entre les forces policials i els manifestants de HB. Les distàncies entre les forces nacionalistes s'accentuaven per moments. La primera campanya de la nova força política es va posar en marxa contra la

Constitució espanyola. Mentre que el PNB es va abstenir en el referèndum del 1978, HB va mostrar des del començament la seua oposició frontal a la nova carta magna. En el referèndum, l'abstenció entre els bascos va ser d'un 51%, el sí va aconseguir un 34% i el no gairebé va arribar a l'11%. Dues setmanes després del referèndum constitucional, l'autodenominat Batallón Vasco Español, grup de caràcter parapolicial, va assassinar a Anglet l'històric dirigent d'ETA José Miguel Beñaran Ordeñana, més conegut com Argala.

El primer dia de març del 1979 es van celebrar eleccions generals a l'estat espanyol; era la primera vegada que Herri Batasuna s'hi presentava. Els seus resultats van constituir una gran sorpresa, ja que va obtenir 172.110 vots, que van traduir en tres diputats i un senador, el doble de vots que Euskadiko Ezkerra. Només la superaven PSOE, UCD i PNB. Poc després, el 3 d'abril, va arribar el torn dels comicis municipals, a Juntas Generals i a la Diputació Foral navarresa. El PNB va aconseguir 364.000 vots, HB 211.000, el PSOE 193.000 i la suma d'UCD, AP i UPN 204.000. La nova força política era ja el referent de tota l'esquerra abertzale i s'havia consolidat en uns pocs mesos. Les deu alcaldies i els quasi 300 regidors aconseguits així ho demostraven. Com que també anava articulant-se un

corrent cada vegada més majoritari a favor del projecte d'Estatut per als territoris bascos, l'esquerra abertzale va llançar la idea de l'Euskal Herriko Biltzarre Nazionala (Assemblea Nacional d'Euskal Herria) amb l'objectiu de crear un contrapoder i d'evitar que la reforma política s'estenguera. En tot cas, la iniciativa no va tenir massa incidència. Mentrestant, el Batallón Vasco Español va assassinar el 28 de setembre del 1979 el regidor donostiarra Tomás Alba, i l'11 de novembre l'edil de Lakuntza Mikel Arregi va morir metrallat en un control de la Guàrdia Civil. El 10 d'octubre s'havia celebrat el referèndum per a l'aprovació de l'Estatut de Gernika, davant el qual HB propugnava l'abstenció, entre altres coses perquè deixava Navarra fora de la comunitat autònoma basca. El 9 de març del 1980 van tenir lloc les primeres eleccions al Parlament basc. El PNB va aconseguir 25 escons, HB 11, PSE 9, EE i UCD 6 cada un, AP 2 i el

En els primers comicis bascos i municipals HB va ser la segona força més votada

HB demanava l'abstenció en el referèndum sobre l'Estatut perquè no incloïa Navarra

KARLOS CORRELLA

Acte electoral previ als comicis europeus de l'any 1987. Herri Batasuna aconseguiria els seus millors resultats de la història: 363.000 vots i un representant al Parlament.

PCE-EPK 1. Pocs dies abans de la cita electoral LAIA i ESB van abandonar HB, la primera per considerar que en aquell context històric el protagonisme principal corresponia als partits, i la segona per discrepar amb la política de no participació en les institucions sorgides de la Constitució i l'Estatut. En la vespra de la diada de la Pàtria Basca d'aquell mateix any, els electes de HB es van reunir a Leire, Navarra, per jurar el seu compromís amb la unitat i la sobirania d'Euskadi.

El 4 de febrer del 1981 els reis d'Espanya van visitar la històrica Casa de Juntas de Gernika, durant la seua primera visita oficial al País Basc. Quan Joan Carles I es disposava a llegir el seu discurs, els electes d'Herri Batasuna i LAIA van començar a cantar l'"Eusko gudariak", l'himne del soldat basc. La policia en va expulsar els membres d'ambdues formacions i les imatges van fer la volta al món. A penes uns dies abans, ETA havia segrestat l'enginyer de la central nuclear de Lemoiz José María Ryan i havia donat un termini d'una setmana a Iberduero i al Govern espanyol perquè paralitzaren i desmantellaren les instal·lacions de la central. Després de finalitzar el termini, Ryan va aparèixer amb un tir al cap. Dos dies després es va convocar una vaga general

de protesta a la Comunitat Autònoma Basca. Un any després la central nuclear va quedar paralitzada definitivament, després de morir el 5 de maig del 1982, el director, de Lemoiz, Àngel Pascual, en un atemptat d'ETA. Però abans, el 13 de febrer del 1981 moria en dependències policials Joseba Arregi, a conseqüència dels maltractaments rebuts en la Direcció General de Seguretat. El 9 de març va morir Telesforo Monzón, una pèrdua molt significativa per a HB. Al maig, el llavors ministre de l'Interior espanyol, Juan José Rosón, va ordenar detenir nombrosos electes d'Herri Batasuna: 25 a Navarra, 18 a Guipúscoa, 11 a Àlaba i 9 a Biscaia.

Del pla ZEN a la guerra bruta.

L'any 1982 va començar amb una multa de 25 milions de pessetes imposada pel Govern espanyol pel fet que en l'homenatge tributat a Monzón, celebrat a Anoceta, s'havia cremat una bandera espanyola i va aparèixer una pancarta signada per Euskadi Ta Askatasuna. Al març, el Parlament de Navarra va aprovar l'Amejoramiento Foral, que dividia definitivament els quatre territoris en dues comunitats. Un any més tard, el llavors lehendakari, Carlos Garaikoetxea, va intentar aconseguir la normalització política del país, va celebrar una reunió en

Ajuria Enea amb una delegació de HB. L'incipient procés de diàleg no va fructificar pel fet que el PSOE, acabat d'instal·lar en el poder, es va negar a reunir-se amb l'esquerra abertzale. La resposta dels socialistes va ser el denominat pla ZEN (Zona Especial Nord), una de les conseqüències del qual va ser la llei antiterrorista. Per a posar-lo en marxa el Govern espanyol es va gastar més de 2.500 milions de pessetes. El 19 d'octubre va saltar l'alarma: havien desaparegut els refugiats bascos Joxi Zabala i Joxean Lasa, primeres víctimes del GAL. Quasi al mateix temps va començar el judici contra els electes de HB que van protagonitzar els incidents de la Casa de Juntas de Gernika. Els van imposar una condemna de cinc mesos, però, a causa de recursos i anul·lacions, el procés es va retardar fins al 1994, any en què van ser jutjats de nou i absolts.

Pocs dies abans de les eleccions autonòmiques del 1984 els Comandos Autònoms Anticapitalistes van assassinar el senador socialista Enrique Casas, un fet que va provocar una enorme commoció social a Euskadi. LAB i HB es van sumar a la vaga general en protesta per l'assassinat, decisió va provocar una forta polèmica al si de l'esquerra abertzale. Al novembre, un altre atemptat mortal va remoure els fonaments de la societat basca. Santi Brouard, referent del moviment independentista basc, va ser assassinat en la seua consulta mèdica de Bilbao. La consegüent vaga general va ser una de les majors demostracions de dol de la transició al País Basc.

Al gener del 1985, Herri Batasuna va començar un procés de renovació interna que va concloure amb l'elecció d'una nova Mesa Nacional composta per 31 membres. Després de superar nombrosos obstacles jurídics, el 2 de juny de

LAIA, ESB, HASI o Aralar són alguns dels grups que han deixat de formar part de HB

1986, a les portes de les eleccions generals, els tribunals espanyols van legalitzar a la fi Herri Batasuna. El 22 de juny la coalició abertzale va aconseguir sis electes. En aqueix context, a l'abril i al maig, el PNB i HB van celebrar converses bilaterals per tractar d'arribar a punts d'entesa, però va ser en va. Al setembre es va produir l'escissió del Partit Nacionalista i es va crear Eusko Alkartasuna sota la presidència de Carlos Garaikoetxea. En les eleccions, avançades a l'octubre, HB va aconseguir 200.000 vots i va presentar, per primera vegada, un candidat a lehendakari. Es tractava del pres Juan Carlos Yoldi.

La celebració del cinquanta aniversari del bombardeig de Gernika, el 1987, va servir per plantejar noves iniciatives de pau, que no van arribar a concretar-se. El 10 de juny d'aquell any es van celebrar eleccions al Parlament europeu i HB va aconseguir els millors resultats electorals de la seua història: 363.000 vots i un parlamentari. Així i tot van començar a aflorar divergències al si d'una de les formacions que componien HB. HASI va celebrar el seu congrés al desembre i allí es van posar de manifest una sèrie de tensions que s'havien produït prèviament a KAS. Aquell conflicte també va tenir el seu reflex en HB. Nombrosos militants d'HASI van ser expulsats l'abril del 1988 i molts més van abandonar HB voluntàriament. El 1992, aquesta formació va decidir dissoldre's i els seus militants van passar a altres estructures de KAS o van continuar directament en Herri Batasuna.

El 12 de gener del 1988 es va signar el Pacte d'Ajuria Enea, que pretenia fer un front comú contra la violència d'ETA i marcava els camins per a aconseguir la participació de l'esquerra abertzale en les institucions. Al maig, HB va fer un

El 2 de juny del 1986 els tribunals espanyols legalitzaven Herri Batasuna

El PNB, Eusko Alkartasuna, Euskal Herritarrok i Ezker Batua, a més d'altres organitzacions basques, signaren l'acord de Lizarra l'any 1998. A la imatge, Joseba Egibar i Arnaldo Otegi.

pas important i va definir la seua "caracterització i organització" per als nous temps. La coalició va concloure que era urgent aconseguir un acord polític basat en l'Alternativa KAS. HB pretenia acumular forces en favor d'un acord que permetera desbloquejar la situació a Euskadi. A més, va mostrar la seua voluntat de "treballar en comú amb els moviments socials, elaborar alternatives per als diferents sectors, convertir els militants en protagonistes actius i preparar quadres per a la futura administració nacional basca". En aquest camí, durant els primers mesos del 1989 es van crear unes expectatives inusitades gràcies a les converses d'Alger entre ETA i el Govern socialista espanyol. No obstant això, el procés es va malmetre i els atemptats es van succeir. A l'octubre, HB va aconseguir quatre diputats i tres senadors en les eleccions generals, i quan van anar a acreditar-se, just en el cinquè aniversari de l'assassinat de Santi Brouard, l'electe Josu Muguruza va ser assassinat a l'Hotel Alcalá de la capital espanyola.

L'any 1990, PNB, EA i Euskadiko Ezkerra van portar al Parlament basc i van aprovar una proposta en favor del dret d'autodeterminació del poble basc.

HB va denunciar el que va qualificar de "martingala" perquè l'acord se circumscribia a la via constitucional i al marc de la comunitat autònoma basca. Per això, al juny, la coalició abertzale va presentar el que va anomenar Estatut Nacional d'Autonomia. Al setembre de l'any següent, diversos ajuntaments bascos es van posicionar en favor de la independència i el lehendakari, José Antonio Ardanza, va expulsar del seu govern els consellers d'EA per sumar-se a les esmentades mocions. No obstant això, el 1992 van haver noves converses entre PNB i HB per a canalitzar la pacificació. Després de dos mesos de reunions la iniciativa va culminar amb un nou fracàs. En les generals del 1993 HB va aconseguir dos diputats i un senador, li corresponia tenir una audiència amb el rei Joan Carles i, en aquesta ocasió, van decidir acudir-hi per a subratllar-li que "el diàleg i el reconeixement dels drets d'Euskal Herria són imprescindibles per a superar el conflicte polític".

De la 'socialització del patiment' a la pau de Lizarra. A l'any següent, el 1994, l'esquerra abertzale dels dos costats de la frontera va reflexionar conjuntament sobre la necessitat d'actuar

El trencament de la darrera treva d'ETA va perjudicar Euskal Herriarrok. La formació liderada per Otegi obtenia els pitjors resultats, només set escons. PNB i EA en sortien beneficiats.

unida, i a finals d'any HB decidia canviar radicalment la línia d'actuació amb la posada en marxa del procés de debat Oldartzen, en què es va parlar, entre moltes altres coses, de la "socialització del patiment". El 26 d'abril del 1995 ETA va fer pública la seua "Alternativa democràtica", en què s'actualitzaven les propostes de l'"Alternativa KAS". El 9 de maig l'organització terrorista va segrestar l'empresari José María Aldaia i en les mobilitzacions de protesta es va començar a utilitzar el llaç blau. HB respongué amb la campanya "Euskal Herria askatu" ("Alliberar Euskal Herria"), fent ús de les contramanifestacions, la qual cosa accentuà una tensió social cada vegada més palpable. Al febrer del 1996 la coalició va cedir els seus espais electorals a ETA perquè explicara la seua "Alternativa democràtica". Això va produir que el 20 d'octubre del 1997

començara a Madrid el judici contra la Mesa Nacional de la formació, que va acabar amb una pena de set anys de presó i 500.000 pessetes de multa per a cada un dels encausats.

Aqueix mateix any ETA va assassinar l'edil del PP a Ermua Miguel Ángel Blanco. La reacció social de rebuig no tingué precedents. El 14 de febrer de l'any següent HB va elegir una nova Mesa Nacional a Berriozar (Navarra)

El febrer del 1996 Herri Batasuna va cedir els seus espais electorals a ETA

que va ser la que va fer els passos cap a l'acord de Lizarrar. La dinàmica de converses s'havia iniciat al març i va cristal·litzar en la signatura, el 20 de juny, de l'esmentat acord per divuit partits i organitzacions socials. La matinada del 15 de juliol el jutge Garzón havia ordenat el tancament del diari *Egin* i al setembre ETA va declarar una treva unilateral i indefinida.

Clandestins. HB i les formacions polítiques que s'havien mantingut allunyades de la coalició pel seu desacord amb la violència es van transformar en Euskal Herriarrok (EH) i van aconseguir uns brillants resultats en els comicis autonòmics, sobretot a Guipúscoa, on eren la primera força política. El nou Govern basc, liderat per Juan José Ibarretxe i format per PNB i EA, va aconseguir un acord de legislatura amb EH, però diversos desacords en la forma de portar endavant la nova conjuntura van fer que ETA trencara la treva a finals del 1999.

El procés Batasuna, destinat a unir totes les forces abertzales i d'esquerres en una sola formació, va fer aigües davant la tornada de la violència, i el sector liderat per Patxi Zabaleta va optar per no integrar-se en el nou projecte, anomenat també Batasuna, i va crear Aralar.

Les eleccions del 13 de maig del 2001 van testificar que els bascos no havien entès la tornada a les armes, i mentre que PNB i EA superaven junts els 600.000 vots i aconseguien 33 parlamentaris a la cambra de Vitòria, la força liderada per Otegi va obtenir un dels pitjors resultats de la seua història: tan sols set escons.

L'aprovació de la llei de partits ha obert el camí per a la il·legalització de Batasuna. La seua negativa a condemnar els atemptats d'ETA, que en els últims anys s'han encruelit en càrrecs públics del PP i del PSOE, ha fet que aquestes dues forces decidiren deixar fora de la legalitat la formació abertzale.

El jutge Garzón s'ha sumat a aquesta dinàmica i ha ordenat el tancament de les seus dels independentistes. Batasuna comença ara una nova etapa, en la clandestinitat.

Joseba Arruti (Bilbao)